

**НАУКОВІ ЗАПИСКИ
НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
«ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ»**

Серія «Філологічна»

Збірник наукових праць

Випуск 62

Острог
Видавництво Національного університету «Острозька академія»
2016

ЗМІСТ

<i>O. V. Marina</i> TEACHING READING TO STUDENTS OF PHILOLOGICAL DEPARTMENTS IN UKRAINE: RECONSIDERING WESTERN EXPERIENCE	3
<i>Monika Stapor</i> EDUCATIONAL SITUATION OF TEACHING POLISH LANGUAGE IN NORWAY	6
<i>Nataliya Zhorniak</i> THE STYLISTIC ROLE OF SYNTACTIC PARALLEL CONSTRUCTIONS IN ARTISTIC PROSE (ON THE EXAMPLE OF SINCLAIR LEWIS'S «BABBIT»)	10
<i>T. B. Авраменко, Л. С. Козуб</i> СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНОЛОГІЇ В АГРАРНОМУ ДИСКУРСІ	13
<i>T. M. Азібалова</i> АНГЛОМОВНИЙ ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС СУЧАСНИХ МЕДИЧНИХ ДЖЕРЕЛ (ІДЕОГРАФІЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ НА МАТЕРІАЛІ МОВНИХ ОДИНИЦЬ ІЗ СОМАТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ)	15
<i>A. E. Адамович, Л. І. Шлієна</i> АРХІТЕКТОНІКА ОБРАЗУ КНЯЗЯ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО У «ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОМУ ЛІТОПИСІ»	18
<i>A. O. Акимова</i> ДИСКУРС КОХАННЯ У ТЕМАТИЦІ КЛАСИЧНИХ ЦЗАЦЮЙ ТА РОЗМОВНОЇ ДРАМИ ХХ СТ.	20
<i>И. М. Ахмад</i> АКТУАЛІЗАЦІЯ КВАЛІТАТИВНИХ СЕМАТИЧЕСКИХ ПРИЗНАКОВ В РЕФЛЕКСЕМАХ НАЗВАНІЙ ЧАСТЕЙ СУТОК	24
<i>О. Л. Балацька</i> ПОТЕНЦІАЛ ПРАГМАТИЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК СЛАБКОЇ КРИТИКИ В АНГЛОМОВНІЙ НАУКОВІЙ СТАТТІ	26
<i>В. Ф. Баньої</i> МАЛОПРОДУКТИВНІ МОДЕЛІ ТВОРЕННЯ ЗАКАРПАТСЬКИХ МІКРОТОПОНІМІВ БАСЕЙНУ РІЧКИ УЖА	29
<i>T. M. Берест</i> ПОЕТОНІМИ В СЛОВНИКУ ПОЕЗІЇ 80-90 РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ	32
<i>I. A. Бехта, С. С. Оришук</i> КОМУНІКАТИВНА ПРИРОДА НЕВЛАСНЕ-ПРЯМОГО МОВЛЕННЯ ТА ЙОГО РОЛЬ У ТВОРЕННІ ВНУТРІШНЬОТЕКСТОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ТЕКСТАХ ЧАКА ПОЛАНКА	35
<i>I. A. Бехта, О. В. Сподарик</i> ЗАГОЛОВОК У СМИСЛОВОМУ ПРОСТОРІ БРИТАНСЬКОГО ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОГО ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ	38
<i>У. Я. Билиця</i> КОДИ КУЛЬТУРИ В ОБРАЗІ ЛЮДИНИ В АНГЛОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ (НА МАТЕРІАЛІ КОМПАРАТИВНОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ)	41
<i>Г. В. Бітківська</i> «УКРАЇНСЬКИЙ ТЕКСТ» РОСІЙСЬКИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ЖУРНАЛІВ	44
<i>М. С. Богацьк</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	46
<i>О. П. Борзенко</i> ТОТОЖНІСТЬ АСОЦІАТИВНОГО ЗНАЧЕННЯ, АНАЛОГІЧНОСТІ, ХАРАКТЕРУ СИТУАЦІЇ ВЖИВАННЯ ПРИ ПОРІВНЯННІ ДЕЯКИХ УКРАЇНСЬКИХ ТА АНГЛІЙСЬКИХ ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗОК	49
<i>Т. І. Буяльська</i> ІНТЕРДИСКУРСИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВИРАЖЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ПІДТРИМКИ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	52
<i>О. В. Валько</i> ЕМФАЗА ЯК КАТЕГОРІЯ КОМУНІКАТИВНОЇ СТРУКТУРИ РЕЧЕННЯ	56
<i>Е. Я. Варениця</i> КІЛЬКІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СТРУКТУРНИХ МОДЕЛЕЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ ВАРІАНТНОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ	58
<i>О. Ю. Винник, П. В. Рубель</i> СТРАТЕГІЯ МОТИВУВАННЯ ЧИТАЧА В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ ПРОГРАМУВАННЯ	61
<i>Л. В. Вікторова</i> ОСОБЛИВОСТІ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ СПІВРОБІТНИКІВ СПЕЦІАЛЬНИХ ВІДОМСТВ НІМЕЧЧИНИ	64
<i>С. В. Волкова</i> МЕТАМОРФОЗА ЯК ХУДОЖНІЙ ПРИЙОМ ФОРМУВАННЯ МІФОЛОРНО-АВТОРСЬКИХ ОБРАЗІВ У СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ АМЕРИКАНСЬКИХ ПРОЗОВИХ ТЕКСТАХ	67
<i>О. Д. Гаврилачук</i> ГЕНДЕРНО МАРКОВАНА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ У ЗВЕРНеноМУ МОВЛЕННІ УКРАЇНЦІВ	70
<i>І. С. Гаврилюк</i> СЕМАТИКА І ФУНКЦІЇ ОНІМІВ У ПРОТЕСТНИХ ГАСЛАХ (НА ПРИКЛАДІ ГАСЕЛ ТРАВНЕВИХ ПРОТЕСТІВ 1968 РОКУ У ФРАНЦІЇ)	73
<i>Ю. О. Гайденко</i> ВЗАЄМОДІЯ ДЕНОТАТИВНОГО, СИГНІФІКАТИВНОГО ТА ПРАГМАТИЧНОГО КОМПОНЕНТІВ У СТРУКТУРІ ЛЕКСИЧНОГО ЗНАЧЕННЯ СЛОВА	77
<i>О. В. Гальчук</i> КРИТИЧНА РЕФЛЕКСІЯ УКРАЇНСЬКОЇ АНТИЧНОСТІ: ЕТАПИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ	79
<i>Н. О. Гач</i> СИМВОЛІЗМ ФЛОРИ В АФРО-АМЕРИКАНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ	83
<i>Н. М. Гладий, Л. М. Гризак</i>	

Сукупність прикметних ознак денотата в сигніфікативному компоненті лексичного значення слова виражається через поняття. Поняття — це одна з основних форм мислення, за допомогою якої реальна дійсність відображається у свідомості людини. Воно є поєднанням змісту та обсягу. Перший визначає клас певних реалій, узагальнених у понятті, а другий — ряд суттєвих ознак цих реалій. Зміст та обсяг поняття регулюються законом оберненого відношення: чим ширше зміст поняття, тим вужче його обсяг і навпаки. Зміст та обсяг як невід'ємні константи поняття, перебувають у відношеннях взаємозумовленості і взаємозалежності, основою яких виступають асоціації. Так клас певних реалій (обсяг поняття) неодмінно актуалізує у свідомості людини сукупність їх суттєвих ознак (зміст поняття).

Зв'язок слів з поняттями виявляється перш за все у залежності змісту слів від ознак, що складають зміст понять, у семантичній невизначеності слів як відображення рухомості понять, у співвідношенні обсягу та змісту слів з обсягом і змістом понять [4, с. 214]. Слово та поняття утворюють нерозривну єдність: існування жодного з них неможливе без взаємодії з іншим. Слово пов'язано з поняттям своїм змістом, а поняття активується у слові й може передаватися словом у процесі комунікації [4, с. 214].

Зв'язок прагматичного та сигніфікативного компонентів лексичного значення слова виражається логічною послідовністю «денотат-сигніфікат», у якій існування першого, нерозривно пов'язаного з позамовною ситуацією, викликає виникнення останнього. Потреба у номінації денотата як екстралінгвальної реалії спричиняє необхідність появи сигніфіката як ідеального образу, що постає абстрактним втіленням цієї реалії та, сполучаючись із образом слова, утворює його семантику. Відтак ядром лексичного значення слова є його сигніфікативний компонент. Він представляє власне семантичний аспект лексичного значення слова, а ті аспекти значення, які слово може виражати у разі синтагматичного сполучення з іншими словами є другорядними стосовно нього. Прагматична природа сигніфікативного компонента виявляється ще й у тому, що сигніфікат вказує на правило вживання слова: знаючи сигніфікат мовці розуміють, за яких умов та в яких ситуаціях слово слід використовувати.

Отже, слово як центральна одиниця мови, покликана виступати іменем предметів та явищ об'єктивної дійсності, виконує унікальну номінативну функцію за допомогою свого лексичного значення. Лексичне значення слова у мові — це багатоярусна структура, в якій взаємодіють денотативний, сигніфікативний, емотивно-конотативний, структурний і прагматичний компоненти, кожен з яких має власне, прикметне призначення. Утворення лексичного значення слова пов'язано з існуванням конкретної чи абстрактної реалії (денотата), що породжує необхідність її найменування. Предметно-логічні зв'язки слова з денотатом, який воно позначає, виражаються за допомогою денотативного компонента лексичного значення. Денотативний компонент — це сукупність ознак позначуваної реалії, закріплених у слові. Невід'ємним атрибутом денотативного компонента виступає внутрішня форма слова як власне мовна універсалия, суттєва ознака денотата, покладена в основу його назви. Хоча денотативний та прагматичний компоненти лексичного значення слова перебувають у стані тісної взаємодії, адже перший обумовлюється останнім, внутрішня форма слова є об'єктом психічного, а не фізичного сприйняття і не стосується сфери прагматики. Мовним засобом відображення денотата у свідомості людини виступає сигніфікат, що становить основу сигніфікативного компонента лексичного значення слова. Сполучаючись із образом слова, сигніфікат утворює його семантику та вказує на правила вживання слова: умови і ситуації, в яких варто вживати те чи інше слово. Семантика слова є прагматично зумовленою, тобто сигніфікативний компонент визначається прагматичними цілями лексичного значення слова. Виступаючи відображенням позамовних (соціальних, культурних, історичних та ін.) факторів існування народу-творця слова, прагматичний компонент обумовлює утворення усіх інших компонентів лексичного значення слова, зокрема його логіко-інформаційних складових. Так прагматичний компонент обумовлює необхідність номінації денотатів, спонукаючи утворення денотативного компонента, та мовного відображення їх суттєвих ознак за допомогою семантики, інтегрованої у сигніфікативний компонент лексичного значення слова.

Література:

1. Дудок Р. І. Семантичний диференціал як фактор утворення терміна [Електронний ресурс] / Р. І. Дудок. — Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/full/8734/97/>
2. Заботкина В. И. Новая лексика современного английского языка [Електронний ресурс] / В. И. Заботкина // М.: Высшая школа. — 1990. — Режим доступу до ресурсу: http://www.classes.ru/grammar/138_Zabotkina/worlddocuments/2.htm
3. Загнітко А. П. Теорія сучасного синтаксису / А. П. Загнітко. — Донецьк: ДонНУ. — 2006. — 378 с.
4. Іщенко Н. Г. Лексичне значення словотвірних синонімів / Н. Г. Іщенко // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики: Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Київський нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. — К.: Логос. — 2009. — Вип. 16. — С. 213–218.
5. Іщенко Н. Г. Прагматичне значення похідних іменників [Електронний ресурс] / Н. Г. Іщенко // Вісник ЖНУ імені Тараса Шевченка. — 2012. — Режим доступу до ресурсу: http://vuzlib.com.ua/articles/book/20859-V%D1%96snik_luganskogo_na%D1%81%D1%96naln/11.html
6. Левицький В. В. Лексикологія німецької мови / В. В. Левицький. — Вінниця: Нова Книга. — 2014. — 392 с.
7. Мовчан Д. В. Природа прагматичного значення / Д. В. Мовчан // Філологічні трактати. — Том 2. — № 3. — 2010. — С. 82–86.
8. Степанов Ю. С. Семиотика: онтологія / Ю. С. Степанов. — Изд. 2-е, испр. и доп. — М.: Деловая книга. — 2001. — 691 с.

УДК 82.091: [8182]652:94(477)»]

О. В. Гальчук,

Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

КРИТИЧНА РЕФЛЕКСІЯ УКРАЇНСЬКОЇ АНТИЧНОСТІ: ЕТАПИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ

У статті окреслюються основні етапи критичної рецепції вітчизняним літературознавством ХХ — початку ХХІ ст. явищ українсько-античного діалогу. Визначається зміст й особливості кожного: активна критична рецепція в контексті обритування ідей європеїзму на першому етапі; спад критичної рефлексії й поодинокі дослідження в матеріковій Україні й переміщення центру аналітики в діаспору на другому етапі; певна реконструкція знань про українську античність разом із деконструкцією радянської ідеології — повернення до естетичних засад наукового аналізу української античності упродовж третього етапу; поліметодологічність «античних» студій, посилення уваги до типологічних узагальнень, актуалізація інтертекстуальних досліджень на четвертому етапі.

Ключові слова: українська античність, критична рефлексія, зрілий модернізм, соцреалізм, поліметодологія.

UKRAINIAN ANTIQUITY IN CRITICAL REFLECTION: STAGES AND TENDENCIES

The article analyzes critical reception by the Ukrainian literature study of 20th – 21st centuries of the phenomena of Ukrainian-Antique dialogue. The terminological definitions' diapason of the phenomenon of perception of antiquity as an intertext is analyzed.

At the same time it is noted that in the twentieth century the history of scientific reflection of Ukrainian antiquity illustrated general trends of literature study perception of such issues: the classical heritage, its meaning and role in the contemporary literary process; peculiarities of mythopoetics; the study of intertextual relations; the specifics of interpretation of works with intellectual dominant and so on.

Stages of «Antique» studies are defined, the content and features of each are determined. Active and critical reception of Ukrainian antiquity in the context of justification of the ideas of Europeanism and definition of cultural and aesthetic reference points in the first stage (1920s); the decline of critical reflection and singular studies in mainland Ukraine and movement of the center of «Antique» studies into Ukrainian diaspora literature in the second stage (from 1928 to the end of 1950s); reconstruction of some knowledge of Ukrainian antiquity (1990s in particular) with deconstruction of Soviet ideology – a return to the aesthetic principles of scientific analysis of Ukrainian antiquity during the third stage (1950 – 1990s); polymethodology of «Antique» studies, increased attention to typological generalizations of artistic phenomena, actualization of intertextual studies in fourth stage (the last decade of the twentieth century and until now).

Key words: Ukrainian antiquity, critical reflection, polymethodology.

КРИТИЧЕСКАЯ РЕФЛЕКСИЯ УКРАИНСКОЙ АНТИЧНОСТИ: ЭТАПЫ И ТЕНДЕНЦИИ

В статье проанализированы основные этапы критической рецепции отечественным литературоведением XX – начала XXI века явлений украинско-античного диалога, определены их содержание и особенности: активная критическая рецепция в контексте обоснования идей европеизма на первом этапе; спад критической рефлексии и единичные исследования в материковой Украине и перемещение центра аналитики в диаспору на втором этапе; некая реконструкция знаний об украинской античности вместе с деконструкцией советской идеологии – возвращение к эстетическим принципам научного анализа украинской античности на третьем этапе; полиметодологический характер «античных» изысканий, усиление внимания к типологическим обобщениям, актуализация интертекстуальных исследований на четвертом этапе.

Ключевые слова: украинская античность, критическая рефлексия, зрелый модернизм, соцреализм, полиметодология.

Свого часу Жак Ле Гофф писав про класичну спадщину як про певну сукупність, що «певним чином заявляє про себе (спадщину заставляють, а не творять), але для того, щоб цю спадщину прийняти, змінити чи відкинути, потрібні зусилля як на колективному, так і на індивідуальному рівні. Незважаючи на тиск спадщини, від неї можна до деякої міри відмовитися, і в кожному разі її можна використовувати, послуговуватися нею, тим чи іншим способом її пристосовуючи» [3, с. 33–34.]. Ця теза актуальна й щодо рецепції та трансформації українським письменством античної художньої спадщини, у результаті чого вже впродовж століть виформовується феномен української античності. Цю терміносполуку (за аналогією до запропонованої Г. Кнабе «російської античності» [див.: 6] й солідаризуючись із Т. Лучуком у його визначенні української античності як феномену «осягнення культурної спадщини давніх греків і римлян українським словом» [8]) застосовуємо до характеристики явищ, які науковці називають прикладами традиції звернення до античних джерел (М.Майстренко), національною школою наукового й художнього осмислення античності (О. Турган.), історією засвоєння і трансформації античної спадщини (П. Мірошніченко), втіленням концепції античності (Б.Баглай-Соляник), історією і типологією українсько-грецьких літературних зв'язків (Ю. Микитенко), українським рецепційним дискурсом античності (К.Буслаєва) тощо. Мета нашої студії – розглянути основні етапи критичної рефлексії таких явищ упродовж XX – початку XXI ст. та визначити їх зміст і спрямованість. Актуальність такого дослідження визначена потребою проаналізувати особливості вивчення української античності, у якому знайшли відображення характерні тенденції наукової рецепції світового контексту вітчизняним літературознавством новітнього періоду. Крім того, аналіз критичної рефлексії античного інтертексту уможливило висновки щодо тенденцій процесу «об'європеювання» (за М.Зеровим) нашої культури. Відсутність прав, у яких би висвітлювалися ці проблеми, зумовлює новизну цієї студії.

Пошуки національної ідентичності і водночас спільного європейського джерела – дві тенденції розвитку української літератури впродовж останніх століть. На це були спрямовані інтелектуальні зусилля багатьох – П. Куліша, І. Нечуя-Левицького, М. Драгоманова й особливо І. Франка, праці якого започаткували системне дослідження української античності (цьому присвячена дисертація Б. Баглай-Соляник «Іван Франко – дослідник античної літератури» (1996)). Тож критична рефлексія XX – XXI ст., з одного боку, є продовженням сформованих у добу порубіжжя принципів сприйняття феномену української античності, а з другого, – відображення методологічного й ідеологічного діапазонів трактування проблем класичної спадщини, міфопоетики, інтертексту тощо.

На першому етапі критичної рефлексії української античності новітнього періоду (1920-і роки) спостерігаються дві тенденції: спочатку – це відсутність системних досліджень й окремих публікацій за цією тематикою, що було зумовлено забороною і почасті знищенням «старої» школи науковців, а також характерним для ренесансної ситуації утвердженням національного статусу літератури насамперед мовою художньою, а не критичною. Пізніше, з 1925 року, від початку літературної дискусії, ситуація змінюється: з'являється низка публікацій, присвячених питанню пошуків спільного європейського «кореня». Якщо памфлети М.Хвильового «Камо грядеши?», «Думки проти течії», «Апологети писаризму», «Україна чи Малоросія?» не лише стали поштовхом до дискусії, а й означили її ідеологічний вектор, то дослідження О. Білецького, А. Ніковського, М. Зерова, П. Филиповича, М. Могилянського, а на Західній Україні – Є. Ю. Пеленського перетворилися на науково обґрунтовану аргументацію тези М. Хвильового про «радісне греко-римське мистецтво» як підґрунтя новітнього етапу української літератури, що тлумачиться частиною європейського культурного простору. У їхніх працях (в основному, це неокласична літературно-критична інтерпретація античності) домінують питання генетичних зв'язків вітчизняного письменства з греко-римською спадщиною й особливості її рецепції та трансформації. Так, О. Білецький у «Перекладній літературі в Україні» наголосив на її ролі у зближенні Київської Русі з іншими культурами та формуванні оригінальної літератури, «зберігаючи свій вплив у пізніші епохи, а в окремих випадках – аж до новітніх часів» [1], тим самим означив органічність античного елементу не тільки в киеворуській культурі, а й наступних історико-літературних епохах. Характерно, що інтерес українських дослідників до античної проблематики накладався на необхідність обґрунтування ідей європеїзму, визначення культурно-естетичних орієнтирів нашої літератури. Це, скажімо, праці М.Зерова (передмови до «Антології римської поезії» (1920), «Нової української поезії» (1920), декламатор «Слово» (1923) та «Нове українське письменство» (1924)), у яких простежується системність і концептуальність авторського погляду на

історію української літератури від найдавніших часів і до кінця XIX ст. та її зв'язок з античними культурними традиціями. У цьому ж ряді студія П. Филиповича «Образ Прометея в творах Лесі Українки» (1929), О. Білецького «Антична драма Лесі Українки («Кассандра»))» (1929), дослідження А. Ніковського. Зауважимо, що останній ще до початку українського ренесансу XX ст. активно вивчав своєрідність «перейманья», за його висловом, світового художнього досвіду І. Котляревським, Л. Глібовим, Лесею Українкою та ін. А в праці «Vita poeta» (розділ якої «Бог Аполлон») В. Державин вважав маніфестом української неокласики, як і загалом у кількох десятках наукових праць, здійснив висвітлення компаративістської історії української літератури – від античності до сучасників.

Коли неокласикам, як то кажуть, сам Бог велів досліджувати античні впливи, то невеличка стаття П. Тичини 1922 року «Про вічні типи у світовому письменстві», що побачила світ вже після смерті автора, радше виняток у більш ніж скромному критичному доробку поета. Тичину хвилювали секрети довговічності мистецтва, проблеми традицій і новаторства, зокрема, символічне значення образу Прометея, художню трансформацію якого він запропонує у незакінченій драмі-феєрії «Прометей» і віршах «Прометей», «Ходить Фауст...», «Слався!».

У роки дискусії античність стає інтертекстом тогочасних творів української літератури, які, своєю чергою, потрапляють у сферу первинного критичного сприйняття. Так, античну інтертекстуальність у розвідці «Літературний шлях Максима Рильського» М. Зеров охарактеризував стильовою ознакою творчості поета-неокласика.

На думку Ю. Ганюшенка, у цей час розпочався інвективний етап українського літературознавства, коли відбулося поглинання літературної критики офіційною ідеологічно-міфологічною системою та, як одна з ознак, – «злиття соціально-політичного (карного, репресивного) та критичного дискурсив» [4, с. 8]. Тож із 1928 року й майже до кінця 1950-х тривав другий етап критичної рецепції української античності. Його драматичний характер зумовлений втратами, яких зазнала українська класична філологія унаслідок репресій і панування ортодоксальної соцреалістичної критики. А вилучення з літературного вжитку творів, позначених античним «слідом», і фізичне знищення та науково-критична дискредитація їхніх авторів звузили рецепцію античності до перекладів: хрестоматія античної літератури 1935 р. за редакцією О. Білецького, інтерпретації українською комедій Аристофана В. Свідзинським у 1938 р., переклади Бориса Тена, М. Білика, А. Бойковича, В. Державина та ін. [див. докладніше: 7; 9]. Відтак певні моменти української античності могли бути висвітлені лише принагідно у форматі передмов чи коментарів. Опинившись на периферії наукових студій, вони перемістились і в таку площину спілкування, як епістолярне. Зокрема в листах О. Білецького до М. Зерова в роки їхньої спільної праці над античною хрестоматією, окрім репертуару самої книги, обговорювалося й буття окремих античних тем і мотивів в українському художньому просторі [див. докладніше: 2].

У післявоєнний час українська античність стає об'єктом подальших досліджень О. Білецького. Зокрема, у розвідці 1949 р. «Прометей Есхіла і його потомки у світовій літературі» учений продовжує розпочате П. Филиповичем. Щоправда, тут не обійшлося без «соцреалістичної» коректури: усупереч аргументованому висновку репресованого неокласика про суголосність пограткування античного образу Лесею Українкою і М. Драгомановим, О. Білецький розводить «буржуазно-ліберала» і «поетесу-демократку» в протилежні ідеологічні табори.

Ще чекає на новий дослідницький погляд наукова спадщина (більше 80 праць!) А. Шамрая, якого Ю. Шерех назвав «харківським відповідником Миколи Зерова». В університеті Харкова, потім, вимушено, – в Удмуртії, а після реабілітації – в Київському університеті, він читав курси з історії української, західноєвропейських і античної літератур, де ніколи не відривав літературний процес України від світового, відшукуючи приклади творчого засвоєння письменниками інонаціонального досвіду.

Коли в материковій Україні дослідження української античності «пригальмувалося», на теренах Західної України та в діаспорі воно активізувалось. Так, у літературно-мистецькому й науковому житті Галичини 1930-х років багатогранністю творчих зацікавлень, серед яких і дослідження явищ українсько-античного діалогу, вирізняється постать Є. Ю. Пеленського. Знаковою стала його розвідка «Овідій в українській літературі» (1943), яка увібрала матеріал попередніх праць «Публії Овідій Назон: з класичних традицій у Шевченка» (1935) та «Доля поетів засланих: Шевченко – Овідій – Данте» (1937). На окремі моменти, зокрема, ті, що свідчать про формування негативної оцінки ролі античності в українській літературі, натрапляємо у його дослідженні «Поети 1920-х років» з «Антології сучасної української поезії» (1936). Вагомою для подальшого вивчення феномену Т. Шевченка і його зв'язків з античним текстом стала праця «Шевченко-клясику» (1942), де в класицизмі поета автор вбачав один із найяскравіших прикладів плідного засвоєння і трансформації традицій давньогрецької та римської літератур. Питання української античності висвітлював і В. Державин у розвідці «Поезія М. Зерова і український класицизм» (1948).

Третій етап критичної рефлексії розпочався з кінця 1950-х і тривав до кінця 1990-х років, виявляючись у трьох різновекторних тенденціях, особливості яких є відображенням духовно-ідеологічної атмосфери від «хрущовської відлиги» через брежнєвську стагнацію і до «перебудови». З початком обмеженої лібералізації відлиги розгортається певна реконструкція знань про українську античність. Їх джерела: передмови та коментарі до творів репресованих письменників (скажімо, передмова М. Рильського «Зеров-поет і перекладач» до «Вибраного» 1961 р.) та коментарі перекладів античних першотекстів: аналітичні студії (Н. Корж «Місце та особливості латинської мови в творчості Г. Сковороди» (1956); дослідження світового контексту української літератури, як, наприклад, праці О. Білецького «Світове значення творчості Т. Шевченка» (1951), «Світове значення Івана Франка» (1956), «Українська література серед інших літератур світу» (1958), «До пиғанія про періодизацію історії дожовтневої української літератури» (1963) та ін., де було обґрунтовано специфіку української літератури як феномена естетики, сформульована потреба розгляду її в контексті світової літератури. У ці ж роки (з 1959 р.) за ініціати́ви кафедри класичної філології тоді Львівського державного університету, яку очолював Й. У. Кобів, «патріарх української класичної філології» (Р. Зорівчак), було започатковане видання наукового збірника «Питання класичної філології», на сторінках якого досліджуватимуться й питання української античності.

Для наукової думки діаспори характерною є тенденція висвітлення питань української античності у зв'язку з підвищенням інтересом до творчості письменників – жертв тоталітарної системи, зокрема, до творчості поетів-неокласиків (М. Миколович «Вплив поезії Горация на київських неокласиків» (1958)) або вивчення аспектів творчості класиків, недостатньо досліджених у материковому літературознавстві (Кухар Р. «До генези класичних елементів у драматичних творах Лесі Українки» (1962)).

У так звані застійні часи висвітлення питання діалогу української літератури з античністю намагались «втиснути» в рамки соцреалістичної критики. Це стосувалось не лише праць науково-дослідницького формату. Так, у книзі есеїв «Драма без кагарису» М. Ільницький цитує анонімну рецензію 1974 р. на вірш В. Лучука «Овідій», присвячений В. Гжицькому і зі згадкою в тексті імені М. Зерова: «Викликає велике здивування твердження Лучука про те що до вели-

кого генія літератури Овідія «руки простяга... Микола Зеров» – відомий реакційний український літератор, який також був засланий» [5, с. 210]. Наукове ж дослідження української античності ґрунтувалось переважно на матеріалі відносно «безпечних» періодів давньої та просвітницької літератури або ж у сфері перекладацької рецепції (Н. Корж «Переклади творів Горация на Україні» (1969), ««Пам'ятник» Горация у перекладі Зерова» (1971), Ю. Кузьма «Римські поети епохи Августа в перекладах Миколи Зерова» (1970), Й. Баглай «Василь Шурат – перекладач Горацийових од» (1971), Л.Скорина «Вергілій в українській літературі» (1987)).

Натомість у літературознавстві діаспори всі ці роки активно працював І. Качуровський, дослідження якого складуть у майбутньому «Променисті силvestи: лекції, доповіді, статті, есеї, розвідки», де учений висвітлив доробок насамперед несправедливо забутих і замовчуваних митців та звільнив од стереотипів уявлення про класиків, наголошуючи, окрім усього іншого, й на органічній для традиції нашої літератури рецепції античності (наприклад, в «Українському парнасізмі» (1983)).

Разом із тим у материковому літературознавстві кінця 1980-х реалізуються спроби створення комплексних досліджень світового контексту української літератури, як, наприклад, п'яти томна праця під керівництвом Г. Вервеса «Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті» (1986–1990). Знаковою стала і праця видатного перекладача, поета, прозаїка й есеїста А.Содомори «Жива античність» (1983), у якій запропоновані літературні портрети видатних антиків з погляду їх актуальності для будь-якої національної, й української в тім числі, літератури. Під завісу третього періоду з'являються такі дисертаційні роботи, як «Антична література в курсах словесності Києво-Могилянської академії (XVII – XVIII ст.)» (1989) М. Трофимука, «Творчість Г.Сковороди і антична культура» (1989) Л. Ушкалова.

Упродовж 1990-х років разом із поступовою деконструкцією радянської ідеології відбувається повернення до естетичних засад наукового аналізу української літератури і розпочинається четвертий етап критичної рефлексії української античності, який триває і до тепер. Він характеризується поліметодологічністю студій, посиленням уваги до типологічних узагальнень літературних явищ, застосуванням новітніх методик дослідження. Здобутками цього періоду є праці Ю. Микитенка «Антична спадщина і становлення нової української літератури» (1991), «Від «Слова» до «Іліади»: Петро Ніщинський-перекладач» (1993), «Сяйво Гіппокрени: З історії й типології українсько-грецьких літературних зв'язків» (2008); дисертаційні роботи О. Савчук «Творчість Павла Русина і деякі питання рецепції латинської традиції в українському віршуванні XVI – XVIII століття» (1994), монографія М.Майстренко «Шевченко і античність» (1992). Питання рецепції античності Є. Маланюком розглядалися Р. Харчук у студії «Вчини мене бичем своїм» (1992), а пізніше – А. Демченко в дослідженнях «Античність у поетичному космосі Євгена Маланюка» (2009) та в зіставленні з авторським варіантом Яра Славутича «Антика в поетичній творчості Євгена Маланюка та Яра Славутича» (2003)).

Актуалізація вивчення українсько-античного діалогу пов'язана також із пріоритетністю аналізу модерних тенденцій вітчизняної літератури, поступовим розширенням літературознавчих парадигм дослідження. Зокрема, у зв'язку з дослідженнями в сфері міфопоетики та українського модернізму: монографія О. Турган «Українська література кінця XIX – початку XX ст. і античність (шляхи сприйняття і засвоєння)» (1995), дисертації О.Вишневської «Рецепція античності у творчості неокласиків, акмеїстів і скамандритів» (2001), В. Зварича «Стилетворчі функції традиційних образів у поезії неокласиків» (2002), П. Мірошніченка «Трансформація жанрових особливостей античної трагедії в українській літературі XIX – початку XX ст.» (2002), К. Буслаєвої «Трансформація античних образів і мотивів у творчості Наталени Королевої» (2005), В. Папушиної «Рецепція античної міфології у поезії українського і російського символізму (типологічний аспект)» (2006), Т. Іванохи «Трансформація жанрів античної літератури у творчості неокласиків» (2007), студії В.Сарапин, Г. Райбедюк, М. Борського, А. Вонторського, В. Башманівського, А. Демченко, О. Бросаліної та ін.).

Серед праць останніх років, присвячених питанням української античності, – монографії «Античність в українській романістиці 60-80-х років XX століття» (2003) А.Демченко, «На перехресті епох: антична література у творчості Григорія Сковороди» (2010) Т. Шевчук, статті І.Давиденка, присвячені українській Овідіані XX століття та ін.

Позаяк обсяг статті не дозволяє назвати всіх науковців і їхні праці, присвячені досліджуваній проблематиці, зазначимо загальне: історія критичної рефлексії української античності – це, власне, етапи розвитку української компаративістики XX ст. з домінуванням генетико-контактології на першому й порівняльній типології на другому етапі, з формуванням нової концепції літературознавчих досліджень, введенням нових методів, новим баченням наукової вартості й новим соціальним обґрунтуванням літератури (за Д. Фоккемом) на третьому етапі й методологічним плюралізмом, у якому вбачається закономірний феномен, корелятивний епосі постмодернізму, структурі її сприйняття й мислення на четвертому. На етапі, який триває й досі.

Література:

1. Білецький О. Перекладна література в Україні [Електронний режим] / О. Білецький. – Режим доступу: <http://www.ukrlib.com.ua/books/printzip.php?id=6&bookid=0>
2. Гальчук О. «Не минає міт!»: античний текст у поетичному просторі українського модернізму 1920-1930-х років [монографія] / Оксана Гальчук. – Чернівці: Книги-XXI, 2013. – 551 с.
3. Гофф Ле Ж. Середньовічна уява [есеї] / Жак Ле Гофф / Пер. з фр. Я. Кравець. – Львів: Літопис, 2007. – 350 с.
4. Ганошенко Ю. Міф, архетип, традиційний образ в українському інтелектуальному романі 20-30-х рр. XX ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук: спец. 10.01.01. «Українська література» / Юрій Ганошенко. – Запоріжжя, 2005. – 24 с.
5. Ільницький М. Драма без катарсису: Сторінки літературного життя Львова другої половини XX століття. Книга 2 / Микола Ільницький. – Львів: Інст-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2003. – 256 с.
6. Кнабе Г. Русская античность. Содержание, роль и судьба античного наследия в культуре России / Г. Кнабе. – М.: РГГУ, 1999. – 238 с.
7. Коломієць Л. Українські переклади з античних літератур: окремі видання та публікації в періодиці у 1920-30-ті роки [Електронний режим] / Лада Коломієць. – Режим доступу: [http://file://Mikks_2014_47\(1\)_62.pdf](http://file://Mikks_2014_47(1)_62.pdf)
8. Лучук Т. Гермес над криницею, або Українська античність [Електронний режим] / Тарас Лучук. – Режим доступу: http://www.lnu.edu.ua/faculty/inomov.new/Foreign_Philology/Foreign_Philology/Foreign_Philology_122/articles/53luchuk.pdf
9. Москаленко М. Переклади з античних літератур у Західній Україні (фрагмент із нарисів) / Михайло Москаленко // Коломієць Л. В. Український художній переклад та перекладачі 1920-30-х років: матеріали до курсу «Історія перекладу»: навчальний посібник. – К., 2013. – С. 44–46.